

Rev. 2020-06-30

Mattias Bovin
WSP

PM

Tretåig hackspett i Nacka kommun

PM maj 2020

Innehåll

Inledning	3
Bakgrund.....	4
Artfakta.....	4
Förekomst i Stockholms län.....	6
Förekomst i Nacka kommun	9
Påverkan av exploatering.....	10
Skötselåtgärder.....	10
Förslag på arbetsgång vid fysisk planering	11
Slutsatser	11
Referenser.....	12

Foto framsida: Tretåig hackspett. ArtDatabanken © Staffan Bergman, Timrå / Artportalen.

Inledning

Inom arbetet med detaljplan för del av Sicklaön 41:2 m.fl. fastigheter och tennishall vid Ektorpsvägen, på Västra Sicklaön har observationer av tretåig hackspett noterats¹. Denna art är starkt förknippad med gamla naturgranskogar men påträffas även i andra naturbarrskogar med inslag av äldre tallar och äldre björkar. Tretåig hackspett behöver tillgång till rikligt med döda träd, vilket i dagens skogar är ett sällsynt substrat. Arten är listad som en prioriterad art i Skogsvårdslagen och förekommer under bilaga 1 i Fågeldirektivet². Den är således skyddad enligt 4§ i artskyddsförordningen.

Enligt ArtDatabanken pågår eller förväntas en minskning av populationen³. Minskningen avser förekomstarea, kvalitén på artens habitat (minskat utbud död ved av lämplig kvalitet) och antalet reproduktiva individer. Minskningstakten har uppgått till 15 (10–50) % under de senaste 15 åren och den fortsatta avverkningstakten av skog med hög andel döda träd av lämplig kvalitet beräknas med viss sannolikhet att påverka beståndet negativt även kommande 15-årsperiod. Detta har resulterat i att tretåig hackspett blivit listad som nära hotad (NT) på Rödlistan 2020⁴ och därför är det intressant att undersöka hur artens förutsättningar ser ut i Nacka kommun. Resultatet av undersökningen sammanställs i detta PM och utgörs av en litteraturstudie i kombination med analyser av geografiska data. De frågeställningar som ska besvaras är följande:

- Var har observationer av tretåig hackspett inom och i angränsning till Nacka kommun gjorts?
- Var finns möjliga häckningsbiotoper?
- Hur ser de övergripande spridningsmöjligheterna ut mellan dessa biotoper?
- Hur kan arten påverkas av exploatering?
- Vilka skötselåtgärder är positiva för arten?

Slutligen anges förslag på arbetsgång vid fysisk planering då tretåig hackspett eller spår av arten påträffas i ett projektområde.

Rapporten bör användas som ett vägledande dokument och kan exempelvis nyttjas för att identifiera platser där tretåig hackspett troligtvis kan förekomma inom Nacka kommun.

---

¹ Pro Natura 2019

² ArtDatabanken 2019a

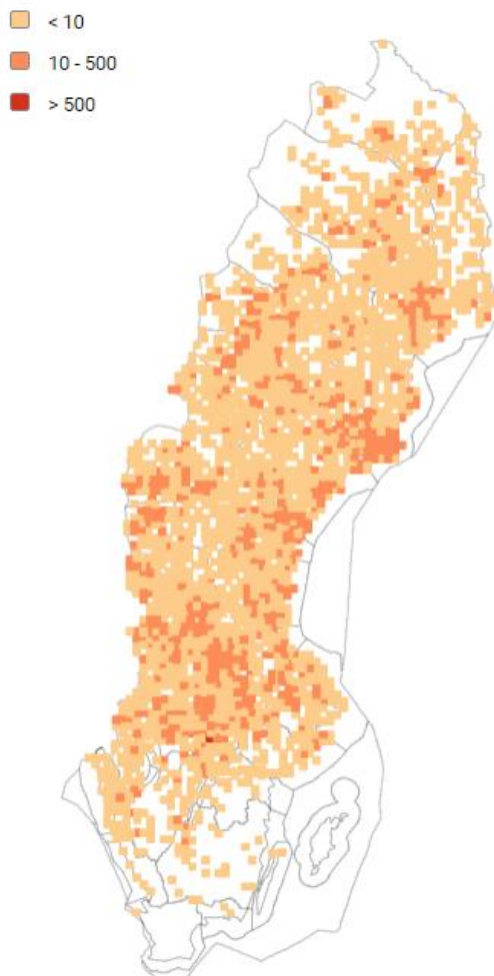
³ ArtDatabanken 2019b

⁴ ArtDatabanken 2020a

Bakgrund

Artfakta

Tretåig hackspett (*Picoides tridactylus*) är en av Sveriges totalt åtta hackspettsarter. Arten har sin sydligaste gräns i Dalsland, norra Västergötland och norra Östergötland⁵. I området upp till det huvudsakliga utbredningsområdet – från mellersta Värmland, Dalarna och Gästrikland norrut till finska gränsen – har arten dock en oregelbunden och sällsynt förekomst. Tidigare var arten en tämligen allmän häckfågel men idag har den minskat kraftigt eller helt försvunnit under den senare hälften av 1900-talet. Dess främsta livsmiljö utgörs idag av fjällnära skogsområden och en aktuell beräkning antyder att cirka 45 % av beståndet finns i Lappland.

Figur 1. Översiktlig karta med den nationella utbredningen av observationer mellan 2000–2020. Från ArtFakta⁶.

Den tretåiga hackspetten är något mindre jämfört med den större hackspetten. Arten saknar även röda inslag i dräkten. Den ger istället ett mörkt helhetsintryck genom att vingarna

⁵ ArtDatabanken 2019

⁶ ArtDatabanken 2019

nästan är helt svarta samtidigt som kroppssidorna är grå. På ryggen har den ett stort vitt fält från nacken och nedåt. Sidorna på huvudet är strimmiga med tre svarta respektive två vita längsgående fält. Hjässan är gul hos hanen och svartstreckad på vit botten hos honan

Figur 2. Tretåig hackspett. Foto: ArtDatabanken © Staffan Bergman, Timrå / Artportalen.

Tretåig hackspett lever i taigamiljöer med riklig förekomst av döende och döda träd. Något generaliserat innebär taigamiljöer olika naturskogar med typiska strukturer och funktioner samt ringa negativ mänsklig påverkan⁷. Analyser av tillgången på stående död ved med kvarstående bark i svenska och schweiziska revir har visat att mängden substrat måste överstiga 10–15 m³/ha eller utgöra cirka 5 % av den stående biomassan inom en areal av cirka 100 ha. I områden med god tillgång på föda klarar sig arten under sommaren på några tiotals ha. På vintern nyttjar den betydligt större områden för att finna föda, troligen i storleksordningen 100 ha. Vanligast påträffas den tretåiga hackspetten i produktiva naturgranskogar, där den framför allt vintertid äter olika barkborrar (*Coleoptera: Scolytidae*) som lever under trädens bark. Även tall, björk och andra trädslag utnyttjas vid födosöket.

Ett ganska säkert tecken på närvaro av tretåig hackspett är de ofta nästan helt avskalade granstammar som går att hitta vintertid inne i skogen (i viss utsträckning även på tallstammar). En mycket god indikation på att tretåig hackspett häckar i ett visst område är även förekomsten av ”ringade träd”, främst utav gran och tall. Ringarna består av täta hack i cirklar kring stammarna och man tror att de utnyttjas tidigt på våren för att dricka sav.

Boet hackas ut i en gran, tall, björk eller asp vid en bohöjd om 1–10 m. Honan lägger sedan 3–5 (7) ägg från mitten av maj till slutet av juni. Båda könen hjälps åt med ruvningen som pågår i knappt två veckor. Ungarna matas av föräldrafågeln som födosöker inom ett par hundra meters radie från boplatsen. De är beroende av föräldrarna i ca 1–2 månader. Tretåig hackspett är en stannfågel som i varierande omfattning stryker omkring under höst och vinter.

---

⁷ Naturvårdsverket 2012

Förekomst i Stockholms län

Det finns totalt 658 artobservationer av tretåig hackspett som registrerats i Stockholms län under perioden 2000-01-01 till 2020-04-21⁸. Detta antal kan jämföras med observationer i andra län för att erhålla en indikation om arten är sällsynt eller vanligt förekommande. I Uppsala län och i Västmanlands län har det exempelvis registrerats 1821 respektive 1292 observationer under samma tidsintervall. I norra Sverige har 4050 artobservationer inrapporterats i Norrbottens län, 7039 i Västerbottens län och 2894 observationer i Västernorrlands län. Dessa län skiljer sig såklart i areal, befolkningsmängd och biotopförekomst (till exempel kan fågelskådare vallfärda till en enda lokal och registrera observationer av samma fågel). Det är därför svårt att dra några större slutsatser kring antal registrerade artobservationer, men underlaget kan ändå användas för att ge en indikation att den tretåiga hackspetten är relativt sällsynt i Stockholms län. Till exempel har endast 35 av 658 observationer (drygt 5 %) registrerats under häckningstiden (maj och/eller juni) i Stockholms län, vilket kan indikera att arten snarare föredrar andra häckningsområden.

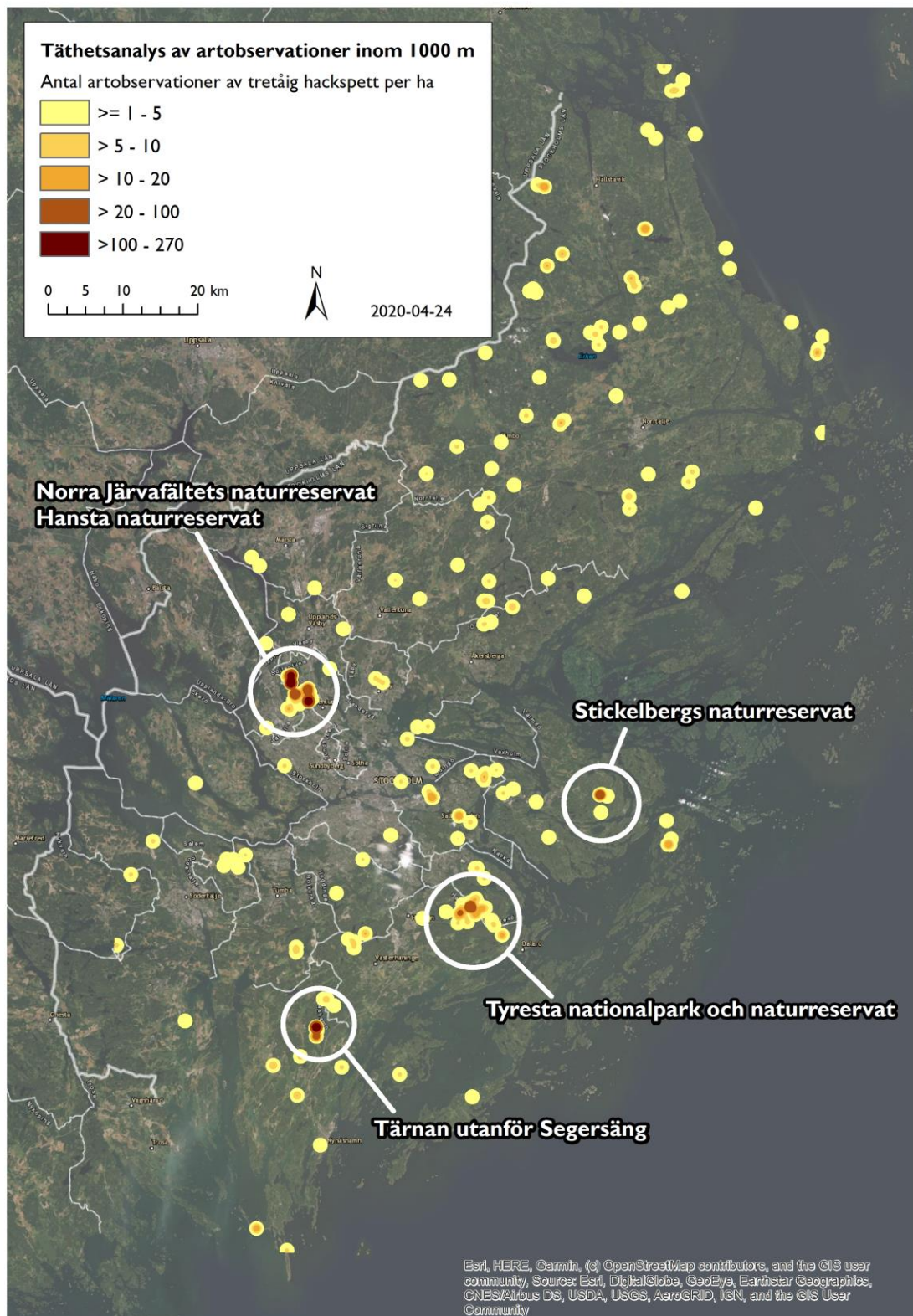
Utifrån de artobservationer som gjorts i länet går ett par kärnområden att urskiljas baserat på observationernas utbredning. Dessa är Tyresta nationalpark och naturreservat i Haninge kommun, Norra Järvafältets naturreservat i Sollentuna kommun, Hansta naturreservat i Stockholms stad, Tärnan utanför Segersång i Nynäshamns kommun och Stickelsbergs naturreservat i Värmdö kommun.

På följande sidor redovisas kartor av den geografiska utbredningen av artobservationer av tretåig hackspett i Stockholms län. Notera att det kan förekomma fler kärnområden som innehar de biotopkvaliteter som tretåig hackspett är beroende av men att ingen har varit ute och registrerat observationer på dessa platser.

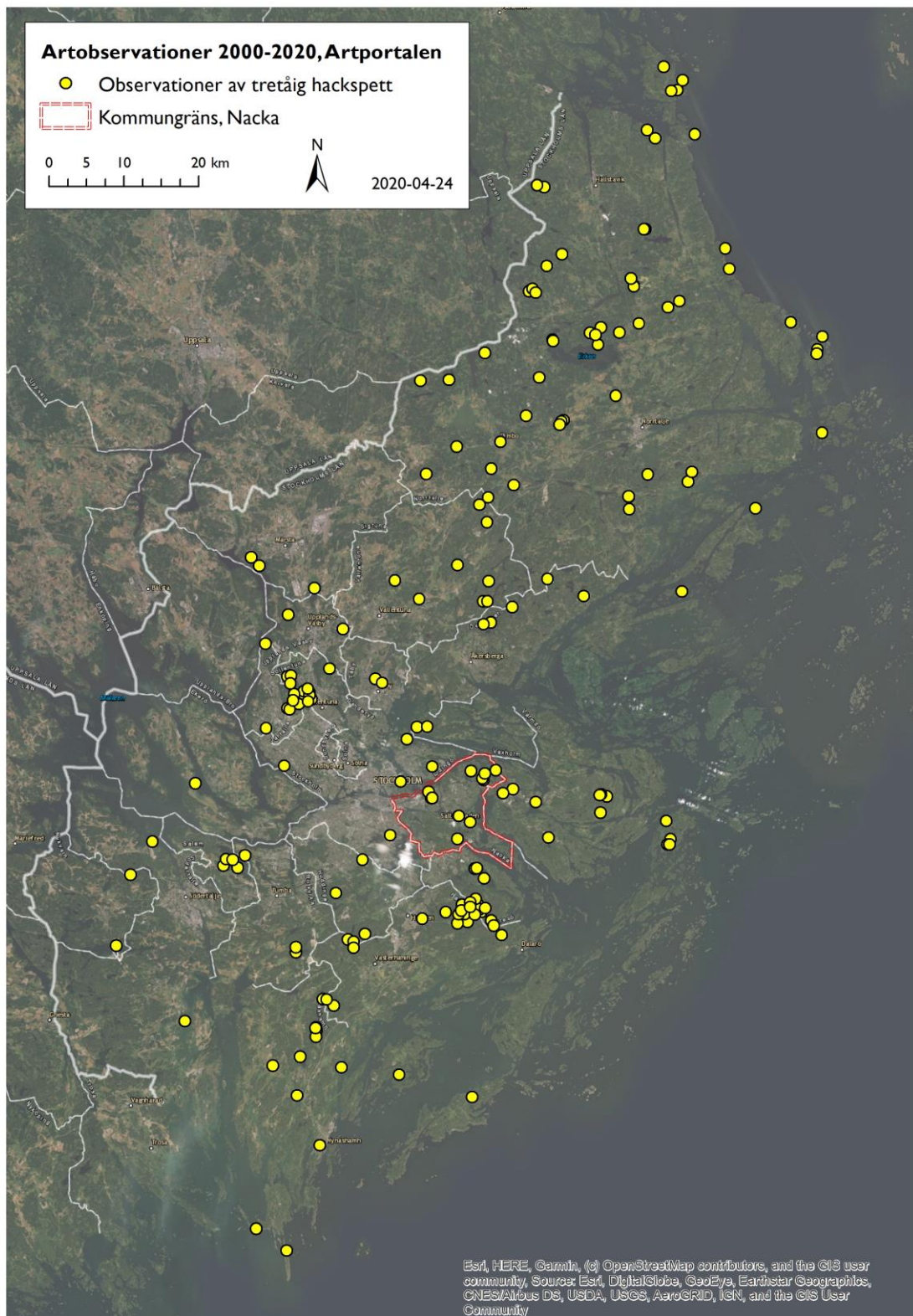
---

⁸ ArtDatabanken 2020b

Figur 3. Täthetsanalys av artobservationer av tretåg hackspett i Stockholms län under perioden 2000-01-01–2020-04-21. Resultatet visar antal observationer per ha inom en sökradie på 1000 m.

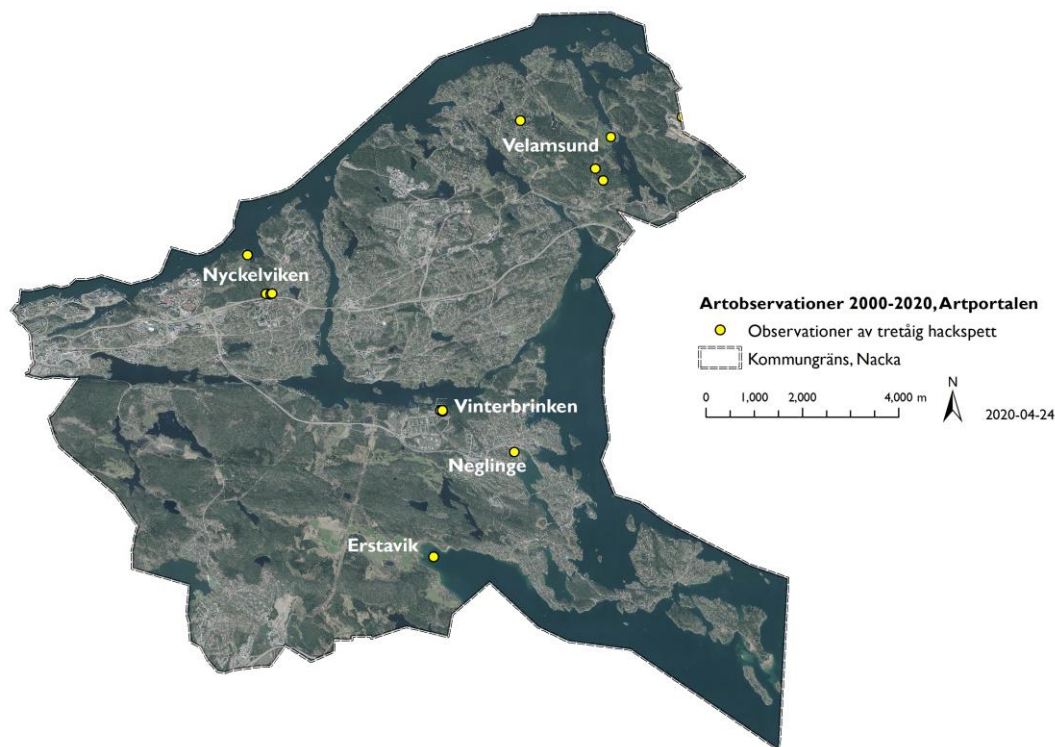

Figur 4. Artobservationer av tretåig hackspett i Stockholms län under perioden 2000-01-01–2020-04-21.

Förekomst i Nacka kommun

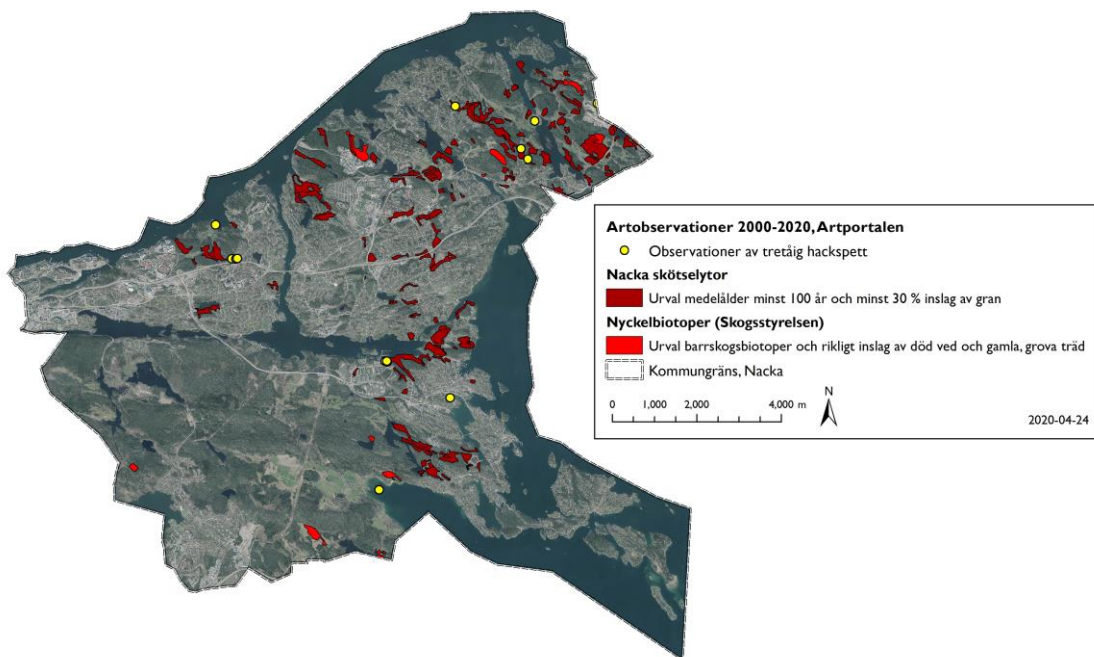
Tretåig hackspett har enligt Artportalen observerats på ett par olika platser runt om i Nacka kommun. Som beskrivits inledningsvis i detta PM, har arten bland annat påträffats vid Ektorps söder om Nyckelvikens naturreservat. Observationerna utgörs av två artobservationer från 2019 och en observation av en gammal gran med tydliga ringhack från 2016. I närheten av dessa finns ytterligare en artobservation från 2019 i Nyckelvikens naturreservat. Övriga platser där tretåig hackspett eller spår från tretåig hackspett observerats är Erstavik, Neglinge (skogsområdet söder om Gåsparken), Vinterbrinken söder om Fisksätraholmen, Velamsunds naturreservat och Rotkärrskogen (väster om Velamsunds naturreservat).

Figur 5. Artobservationer av tretåig hackspett i Nacka kommun under perioden 2000-01-01–2020-04-21.

Gemensamt för majoriteten av dessa områden är att de antingen är belägna inom eller i närheten till naturreservat som innehåller gamla skogar med de trädslag och de substrat (stående döda träd) som tretåig hackspett är beroende av.

Genom att studera kommunens ortofoto och skötselområden i kombination med historiska ortofoton från Lantmäteriet, nationella marktäckedata från Naturvårdsverket och annan data från Skogsstyrelsen är det även möjligt att identifiera potentiella områden där tretåig hackspett kan tänkas häcka. Som exempel redovisas en karta som innehåller områden vilka bedöms indikera förekomsten av lämpliga miljöer för tretåig hackspett. För en fullständig och mer detaljerad bedömning av artens landskapsekologiska funktionalitet vore det intressant att genomföra en landskapsekologisk spridningsanalys.

Figur 6. Geografisk utbredning av potentiellt värdefulla biotoper för tretåig hackspett i Nacka kommun.

Ovanstående karta redovisar en generaliserad bild av potentiellt värdefulla miljöer för tretåig hackspett i Nacka kommun. Den ger en indikation på vilka områden som anses ha goda förutsättningar att hysa arten och dessa bör beaktas vid exploatering.

Påverkan av exploatering

Enligt ArtDatabanken utgör avverkning av skog med hög andel död ved av lämplig kvalitet en av de främsta anledningarna till att populationen av tretåig hackspett minskar⁹. Eftersom arten är skyddad enligt 4§ i artskyddsförordningen medför det ett förbud mot att skada eller förstöra artens fortplantningsområden eller viloplatsen oavsett om det sker avsiktligt eller oavsiktligt¹⁰. Det innebär alltså att den tretåiga hackspettens häckningsbiotoper är fredade och att tillräckliga försiktighetsåtgärder är nödvändiga för att säkerställa artens fortlevnad vid till exempel genomförande av en exploatering.

Skötselåtgärder

De främsta skötselåtgärderna för att gynna den tretåiga hackspetten är att död ved bör lämnas i större mängder och träd tillåtas att åldras och dö för att skapa en kontinuerlig tillgång på livsmiljöer¹¹. Det innebär även att det är direkt nödvändigt att bevara områden som har särskilt höga biotopkvaliteter för den tretåiga hackspetten och att planera åtgärder utifrån ett landskapsperspektiv.

⁹ ArtDatabanken 2019b

¹⁰ Naturvårdsverket 2009

¹¹ ArtDatabanken 2019a

Förslag på arbetsgång vid fysisk planering

För att undvika konflikter med artskydd vid pågående planering av ett obebyggt område där tretåig hackspett har påträffats kan arbetsgången för Nacka kommun se ut som följande:

- 1) Genomför naturvärdesinventering enligt SIS-standard.
- 2) Om tretåig hackspett påträffas eller spår av arten noteras, genomför en fördjupad artinventering under häckningssäsong för att fastställa huruvida tretåig hackspett använder området som häckningsbiotop.
- 3) Undersök och utvärdera hur planerad bebyggelse påverkar artens häckningsmöjligheter. Om hela häckningsbiotopen avverkas rekommenderas alternativa lokaliseringar. Om delar av häckningsbiotopen kommer att påverkas, se över försiktighetsåtgärder för att minska negativ påverkan på den aktuella miljön och utred behovet av ekologisk kompensation.
- 4) Samråda med Länsstyrelsen och sök dispens om det bedöms krävas.

Dispens är dock mycket svårt att få för bebyggelseåtgärder och inriktningen bör vara att anpassa och utföra skyddsåtgärder så att förbudet i artskyddet inte riskerar att utlösas.

Slutsatser

Med tanke på att tretåig hackspett är skyddad enligt 4§ i artskyddsförordningen och är en sällsynt art i Stockholms län, anses det vara av särskild betydelse att undvika exploatering i naturmiljöer där tretåig hackspett påträffats. Skogar med värdefulla biotopkvaliteter, såsom stående döda granar och tallar, bör bevaras. Eftersom arten kan röra sig över stora områden bör häckningsbiotoper främst undvaras och det kan därför vara aktuellt att genomföra ytterligare inventeringar för att bekräfta huruvida tretåig hackspett använder ett område som häckningsbiotop eller inte.

I Nacka kommun bedöms förekomsten av tretåig hackspett och aktuella biotoper med rätt biotopkvaliteter för arten vara sparsamma. Om häckningsbiotoper med påvisad häckning påträffas bör anpassningar göras och hela eller delar av de identifierade biotoperna undantas från fysisk planering för att undvika att förbudet i artskyddsförordningen utlösas.

Referenser

- ArtDatabanken, 2020a. Rödlistade arter i Sverige 2020. URL: <https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/2.-var-verksamhet/publikationer/31.-rodlista-2020/rodlista-2020> 2020-04-22
- ArtDatabanken, 2020b. Analysportalen. URL: <https://www.analysisportal.se/> 2020-04-22
- ArtDatabanken, 2019a. Tretåig hackspett. URL: <https://artfakta.se/naturvard/taxon/picoides-tridactylus-100109> 2020-04-24
- ArtDatabanken, 2019b. Tretåig hackspett. URL: <https://artfakta.se/artbestamning/taxon/picoides-tridactylus-100109> 2020-04-21
- Naturvårdsverket, 2012. Taiga – Västlig taiga. Vägledning för svenska naturtyper i habitatdirektivets bilaga 1. URL: <http://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/natura-2000/naturtyper/skog/vl-9010-taiga-maj-%20202.pdf> 2020-04-24
- Naturvårdsverket, 2009. Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispenser. URL: <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/978-91-620-0160-5.pdf?pid=2587> 2020-04-24
- Pro Natura, 2019. Naturinventering av Sicklaön 41:2 m.fl. fastigheter, Nacka kommun. På uppdrag av Nacka kommun.